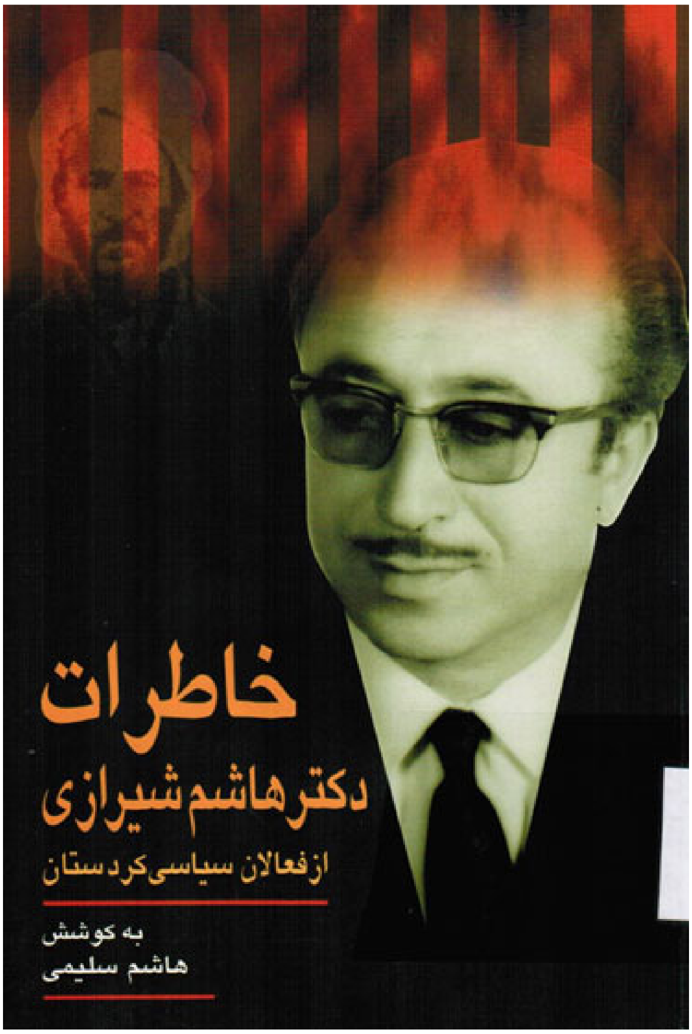

شیرازی، دکتر هاشم؛ "خاطرات دکتر هاشم شیرازی از فعالین سیاسی کردستان (١٣٧٧ ـ ١٢٩٨)"؛ به کوشش هاشم سلیمی؛ انتشارات توکلی؛ تهران ١٣٧٩ [٢٠٠٠]؛ ISBN: 964-5821 -12-6

لە بەشی ١٩٩ ی ئەم زنجیرە وتارەدا باس لە کتێبێکی ڕێزدار دوکتۆر صارم الدین صادق وزیری کرا، کە دوو بەش لە چوار بەشی پێکهاتەی کتێبەکە وەڵامی بۆچوونەکانی دوکتۆر هاشم شیرازی بوو. ئەودەم من بیرەوەرییەکانی دوکتۆر شیرازیم لەبەردەستدا نەبوو، بەڵام ئێستا لە کتێبخانەیەکی گشتیم وەرگرتووە و خوێندوومەتەوە.

خاوەن بیرەوەری لە کتێبەکەدا خۆی بە کەسێکی نزیک لە پێشەوا قازی محەممەد و ئیحسان نووری پاشا و هەڵسووڕاوانی دیکەی بواری سیاسەتی ناوچە دەناسێنێت و دەڵێ بە ئیجازەی ئیحسان نووری بوومەتە ئەندامی حزبی توودەی ئێران و بە ئیجازەی ئەوانیش هەواڵم بۆ "مولیەر" ی ئەمریکایی لە باڵوێزخانەی ئەمریکا لەتاران بردووە. هەروەها دەڵێ ئەندامی ژمارە ١١ ی کۆمەڵەی ژێکاف و بۆ ماوەیەکیش مونشی کومیتەی ناوەندی کۆمەڵەکە بووم. جگە لەوانە باسی لە بەشداریی خۆی لە چەند

ڕووداوی سیاسی و کۆمەڵایەتی کوردستان و بە تایبەت ناوچەی موکریان کردووە کە من دەبێ بەسەریاندا تێ بپەڕم و تەنیا ئەو بابەتانە بهێنمەوە کە لەپەیوەندی ناوچەی بۆکاندان:

"لە هاوینی ساڵی ١٣٢٣ [١٩٤٤] لە یەکێ لە دانیشتنەکان [ی کومیتەی ناوەندیی ژێکاف] دا بڕیار درا هەندێک کەس بچنە ناو 'عشایر' و بڵاوکراوەی "دیاری [کۆمەڵەی ژێکاف بۆ لاوانی کورد]" لەگەڵ خۆیان بەرن و بە یارمەتی بڵاوکراوەکە هانی عەشایر بدەن بۆ ئەوەی ببن بە ئەندامی کۆمەڵە. من ناوچەی ئەختاچی [نێوان مەهاباد و بۆکان] واتە [ناوچەی] عێلی دێبوکریم هەڵبژارد و بە هەندێک بڵاوکراوەوە لە مەهاباد وەڕێ کەوتم.... هەموو ڕۆژێک چاوم بە ئاغاوات دەکەوت و بڵاوکراوەکەم بە دیاری دەدانێ، ئەوانیش هەندێک دراویان دەدا. بۆ نموونە، چاوم بە سوڵتان ئاغای مەعرووفی، قاسم موهتەدی و حاجی رەحمان موهتەدی[1] کەوت. عەبدوڵڵا [؟] و قاسم هەرکام تا ٢٠٠ تمەنیان دامێ بەڵام ئەندامیەتییان قەبووڵ نەکرد. حاجی ڕەحمان ٥٠٠ تمەنی دا و ئەندامیەتیشی قەبووڵ کرد. بە حاجی رەحمانم گوت دەبێ ناوێکی خوازراوە بۆخۆت هەڵبژێری. گوتی من ناوی خوازراوەم پێویست نییە، برایەکی ڕاست دەبم بۆتان. گوتم با هەر ئەو دوو وشەیە ببن بە ناوی خوازراوەت. گوتی باشە. درەنگتر لە تاران بە عادەت لەجەژناندا دەچوومە چاوپێکەوتنی، لە ناو خەڵکدا دەیگوت من دوو ناوم هەیە، یەکیان عەبدولڕەحمانە کە حاجی بایز[ئاغا] ی باوکم لەسەری داناوم و یەکیشیان 'برای ڕاست' ە[2] کە دوکتۆر شیرازی بۆی دەست نیشان کردووم." (لل.١٠٣ و ١٠٤).

لە بەشێکی دیکەی بیرەوەرییەکاندا، دوکتۆر شیرازی باسی چاوپێکەوتنی پێشەوا قازی محەممەد و نەمر ئیحسان نووری لە تاران دەکات. لەو سەفەرەدا پێشەوا چاوی بە شا و قەوام السلطنەی سەرەک وەزیرانی ئێران کەوت. شیرازی دەڵێ ئیحسان نووری تکای لە پێشەوا کرد و گوتی هێشتا کاری دروست کردنی بینا [واتە کۆماری کوردستان] تەواو نەبووە مەهێڵن کورد لەسەر ڕەنگ کردنی دیوارەکانی بکەونە شەڕی یەکترەوە!..... بۆ بەڕێوەبردنی کاروبار لە شارەکانی سنە، کرماشان، سەقز، پاوە، بۆکان، قەسری شیرین، مەریوان، سەردەشت و بانە لە خەڵکانی لێهاتوو کەڵک وەربگرن لەبەر ئەوەی کوردستان تەنیا مەهاباد نییە." (ل. ١٢٤)

لە لاپەڕە ١٥٦ ی کتێبەکەدا نووسەر باسی دەزگیرانیەتی خۆی لەگەڵ عیسمەت خانمی کچی پێشەوا و شیرنی خواردنی ئەو دەزگیرانیەتییە دەکات و دەڵێ "ئاغای [ئەحمەد] تورجانی زادە لەم بارەیەوە قسەی کرد و بۆ هەڵبژاردنی من وەک زاوایان، پیرۆزبایی بە بنەماڵەی قازی گوت."

لە لاپەڕە ١٩٥ و باسی مەسەلەی هەڵبژاردنی نوێنەری مەجلیسی شوڕای میللی لە مەهاباد دا دەڵێ "مولیەر" ی ئەمریکایی داوای لێکردم پشتگیریی دوکتۆر محەممەدی موکری بکەم...... نامەی مولیەرم بۆ عەمەرخانی شکاک و نامەی ئیحسان نووری پاشام بۆ شێخ عەبدوڵڵا گەیلانی لە ورمێ وەرگرت..... نامەی دوکتۆر [کەریم] سەنجابیم لە تارانەوە برد بۆ دوکتۆر موکری لە مەهاباد و پێم گوت پێویستە بچم

---

[1] سەبارەت بەو هەواڵەی سەرەوە دەبێ بگوترێت کە لەو سەردەمەدا ناوی بنەماڵەیی واتە شوهرەتی حاجی ڕەحمان ئاغا و قاسم ئاغا، ئێلخانی زادە بوو. لە ساڵانێکی درەنگتردا، سەرەتا حاجی رەحمان ئاغا و پاشان قاسم ئاغا شوهرەتیان گۆڕی و کردیان بە موهتەدی. هەروەها دیارە ئەم ڕووداوە هی سەردەمی پێش کۆماری کوردستانە. حاجی ڕەحمان ئاغا لە بڕگەی دامەزرانی کۆماردا چوو بۆ سەفەری حەج و لە ڕۆژی هەڵکردنی ئاڵای کوردستان لە بۆکانیش، هێشتا لە سەفەر نەگەڕابووەوە واتە لەو بڕگەیەی جێ باسی نووسەردا حاجی نەبووە و بە کاکە رەحمان یان ڕەحمان ئاغا بانگ کراوە. ئەوەش ئیرادێکی گرنگ نییە بۆ نووسەر لەبەر ئەوەی لە کاتی نووسرانی بیرەوەرییەکاندا ساڵانێکی زۆر بەسەر ئەو ڕووداوانە تێپەڕ ببو و ئاساییە ووردەکارییەکانیانی لەبیر نەمابێت. من تەنیا بۆ ڕوونکردنەوەی بابەتەکە لەخوێنەر ئەم دێڕانەم نووسی.

[2] حاجی رەحمان ئاغا لە کۆمەڵەی ژێکافدا دوو کۆد یا ناوی خوازراوی هەبوو: یەکیان برای ڕاست و ئەویتر 'مرۆڤ'. مامۆستا هەژار لە شیعری بەرەوموکریاندا پرسیار دەکات و دەڵێ: "لە مرۆ، ئاخۆ برای ڕاست ماون؟"

بۆ بۆکان ، کە گەڕامەوە نامەکان دەبەم بۆ ورمێ...... چووم بۆ بۆکان و گەڕامەوە و نامەکانم لێ وەرگرت و بە ئوتوبوس چووم بۆ ورمێ." (لل. ١٨٩ تا ١٩٥)

بە داخەوە دوکتۆر شیرازی ناڵێت لە بۆکان کاری چی بووە و نامەی کێی لە تارانەوە هێنابوو بۆ کێ لە بۆکان.

کتێبەکە بابەتێکی دیکەی سەبارەت بە بۆکان لە خۆی نەگرتووە، بەڵام نووسەر لە باسی زیندانی کرانی خۆیدا، کە لە مانگی ڕەشەمەی ساڵی ١٣٦٣ واتە سەردەمی کۆماری ئیسلامیی مەلاکاندا ڕوویداوە و ٦ مانگ و چەند ڕۆژێکی درێژە کێشاوە، گێڕانەوەیەکی هەیە کە سەرنجڕاکێشە. شیرازی هۆکاری گیرانی خۆی ڕاناگەیێنێت بەڵام لە ئەفسەرێکی تورکی ئازەربایجانی دەدوێت کە پێکەوە لە زیندانی جەمشیدئابادی تاران لە یەک ژووردا بوون و دەڵێ ئەفسەرەکە پێی گوتم کورد لە سەردەمی کۆماری کوردستاندا گەلێک یەکگرتوو و یەکدڵ بوون و ڕژیمی شا نەیدەویست ئەو ڕۆحی یەکگرتووییە لە بەشەکانی دیکەی کوردستانیشدا پەرە بستێنێت. بە پێچەوانە، هەوڵی دەدا لە کوردستان خەڵک باوەڕ بە یەکتر نەکەن و کەس لای خەڵک خۆشەویست و ڕێز لێگیراو نەبێت. هەر بۆیەش سوپای ئێران تاقمێک پسپۆڕی ئێرانی و خاریجی ناردە کوردستان کە ماوەیەک لەوێ مانەوە و خەریکی لێکۆڵینەوە بوون. دوابەدوای ئەوە، ڕژیم بڕیاری دا دەبێ درۆ و بەخیلی و تۆمەت و فێڵبازی و ڕقەبەرایەتی و ..... لە نێو کۆمەڵگای کورد دا پەرەی پێ بدرێت بۆ ئەوەی هەمووکەس ببنە نەیار و دوژمنی یەکتر. (لل. ٢١٥ تا ٢١٩).